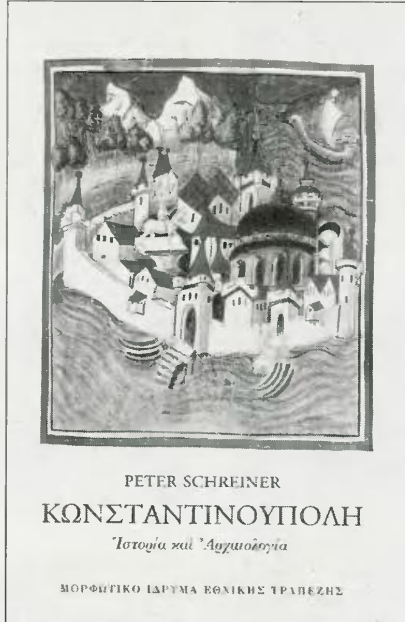

Κριτική - παρουσίαση: *Χαρίκλεια Γ. Δημακοπούλου*

‘Αρχαιολογία τής Πόλης

ΑΠΟ τὸ *Μορφωτικό Ίδρυμα τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς* (MIET) ἐκυκλοφόρησε κατὰ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος ἔτους ἓνα πολὺ ἐνδιαφέρον βιβλίο τοῦ Γερμανοῦ καθηγητοῦ κ. **Peter Schreiner** ὑπὸ τὸν τίτλο: **Κωνσταντινούπολη. Ἱστορία καὶ ἀρχαιολογία** (μτφρ. **Ἄνντε Φώσβινκελ**, ἐκδ. MIET, σελ. 262, εἰκονογρ., εἰρῶ 25 καὶ στὰ πωλητήρια τοῦ MIET εἰρῶ 18,75). Κάποτε ἓνας ἐκ τῶν καθηγητῶν μου στὸ Πανεπιστήμιό μου εἶχε ἐπισημάνει ὅτι ἀσχολοῦμαι πολὺ περισσότερο μὲ θεματολογία περὶ Βυζαντίου ἀπὸ τὴν Σελίδα αὐτὴν παρὰ μὲ τὴν ἀντίστοιχη περὶ Ἀρχαίας Ἑλλάδος. Ἀναγνώριζω ὅτι ὁ ἀειμνηστος καθηγητῆς μου εἶχε δίκαιο καὶ μάλιστα πολὺ δίκαιο. Ἀλλὰ θὰ σὰς θυμίσω ὅτι τὸ Βυζάντιο, ὅπως ἔχω γράψει κατ’ ἐπανάληψιν καὶ πιστεύω βαθύτατα, εἶναι ἱστορία πού μᾶς ἀνήκει, ὅπως ἐκείνη τῆς Τουρκοκρατίας καὶ τοῦ Νεωτέρου Ἑλληνικοῦ Κράτους, ἐνῶ ἡ ἱστορία τῆς Ἀρχαιότητος ἔχει καταστῆ παγκόσμια κληρονομία. Εἶναι ἑλληνικὴ ἀλλὰ καὶ οἰκουμενικὴ, ἐνῶ παραδόξως τὸ Βυζάντιο πού θεωροῦσε τὸν ἑαυτό του ὡς τὴν πραγματικὴ Οἰκουμένη, παρέμεινε κληρονομία τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Βαλκανικῶν λαῶν πού διεκδικοῦν, ὄχι τελείως ἀδίκως, μερίδιό στὴν κληρονομία αὐτήν. Εὐτυχῶς πού δὲν ἔχουν ἐγείρει ἀξιώσεις στὴν αὐτὴ κληρονομία καὶ οἱ Τούρκοι, ἐστὼ καὶ ἂν ὑποστηρίζουν ὅτι ἐκείνοι ἀποτελοῦν τὴν κατὰ συνέχειαν διαδοχὴ στὶς ἀνατολικὲς ἐπαρχίες τῆς Ρωμανίας.

τῆς Βατικανῆς Βιβλιοθήκης, Πόλις τοῦ Βατικανοῦ 1991), *Stadt und Gesetz – Dorf und Brauch. Versuch einer Volkskunde von Byzanz: Methoden, Quellen, Gegenstaende, Beispiele* (: Πόλις καὶ νόμος – Χωριό καὶ ἔθιμο. Ἐρευνα γιὰ τὸν λαϊκὸ πολιτισμὸ τοῦ Βυζαντίου: Μέθοδοι, πηγές, ἀντικείμενα, παραδείγματα, Γκαίτινγκεν 2001), *Konstantinopel. Geschichte und Archäologie* (Μόναχο, 2007, Ρώμη 2009 καὶ ἑλληνικά: *Κωνσταντινούπολη. Ἱστορία καὶ Ἀρχαιολογία*, MIET 2014, τὸ παρούσαζόμενο ἐδῶ), *Byzantinische Kultur. Eine Aufsammlung* (: Βυζαντινὸς Πολιτισμὸς, Μία συναγωγή, δύο τόμοι, Ρώμη 2009, ὅπου συγκεντρώνεται πλουσία ἀρθρογραφία τοῦ σὲ ἐπιστημονικῶς ἐπετηρίδες καὶ πανηγυρικοῦς τόμους). Πρὸς τιμὴν του γιὰ τὴν συμπλήρωση τοῦ 60^{ου} ἔτους τῆς ἡλικίας του ἔχει ἐκδοθῆ ὁ τόμος: Cordula Scholz καὶ Georgios Makris (ἐπιμ.), *Polypleuros nus. Miscellanea fuer Peter Schreiner zu seinem 60. Geburtstag* (Μόναχο-Λειψία 2000). Εἶναι χαρακτηριστικὸς τῆς ἐνασχολήσεώς του μὲ τὸ Βυζάντιο καὶ τὴν ἑλληνικότητά του, ὅτι ὁ τιμητικὸς τόμος φέρει οὐσιαστικῶς ἑλληνικὸ τίτλο: Πολύπλευρος νοῦς!

Στὸ προσφάτως μεταφρασθὲν βιβλίο τοῦ Γερμανοῦ Ὁμοτίμου Καθηγητοῦ ὁ ἀναγνώστης θὰ μπορῆσει νὰ παρακολουθήσῃ τὴν εἰκόνα τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τὴν ἐγκατάσταση τῆς διοικητικῆς πρωτεύουσας τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας ἐκεῖ ἀπὸ τὸν Μεγάλου Κωνσταντῖνο μέχρι τὸ τέλος καὶ τὴν ἄλωση τοῦ 1453. Ὁ συγγραφεὺς ἐξετάζει μὲ προσοχὴ τὶς διάφορες φάσεις τῆς ἐξέλιξης τῆς Πόλης ἀπὸ τὸ πόλισμα πού ὑπῆρχε στὴν θέση τῆς ἀποικίας τῶν Μεγαρέων μέχρι τὸ 1453 καὶ προβαίνει σὲ μίαν πολὺ σημαντικὴν παρατήρηση: «Τὸ πῶς σημαντικό γεγονός στὴν ἱστορία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπῆρξε ἡ ἄλωση τῆς στίς 29 Μαΐου 1453. Ὡστόσο, ἐνῶ ἡ ἄλωση σήμανε τὸ τέλος τοῦ βυζαντινοῦ κράτους, τὸ ὁποῖο ἐξαφανίστηκε ἀπὸ τὴν χάρτη, οἱ συνέπειες γιὰ τὴν ἴδια τὴν

πόλη ἦταν ἐντελῶς διαφορετικῆς, καθὼς ἔγινε ἡ πρωτεύουσα μίαν κρατικῆς ὄντοτητας ἡ ὁποία ὑπῆρξε κατὰ κάποιον τρόπο κληρονόμος τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας. Γιὰ τὴν Κωνσταντινούπολη πού μέχρι τὶς 28 Μαρτίου 1930 ἐξακολούθουσε νὰ φέρει τὸ ἴδιο ὄνομα (Konstantinije), ἀρχισε μίαν νέα περίοδο ἀστικῆς ἀνῆθησης, σὲ πλήρη ἀντίθεση μὲ τὶς συνέπειες τῆς λατινικῆς κατάκτησης τὸ 1204». Καὶ συμπληρώνει ὁ συγγραφεὺς πὸς παρὰ τὸ γεγονός ὅτι ἡ Πόλη συνέχισε νὰ ἀνθῆ καὶ νὰ κυριαρχῇ στὸ νέο κράτος τοῦ Κατακτητοῦ, ἐν τούτοις, δὲν εἶχε καμμία σχέση μὲ τὴν βυζαντινὴ Κωνσταντινούπολη «καὶ ἐπομένως ἡ ἱστορία τῆς μεσαιωνικῆς Κωνσταντινουπόλεως ὀλοκληρώνεται μὲ τὰ πολιτικὰ γεγονότα τοῦ ἔτους 1453» (σελ. 75-76). Συγκρατοῦμε δύο παραμέτρους, ὅτι ἡ Πόλη τῶν Βυζαντινῶν χρόνων διεταιράχθη ὀριστικῶς μὲ τὴν πρώτη ἄλωση τοῦ 1204, ὅταν ὑπέστη τὴν ἀγρία λεηλασία τῶν Σταυροφόρων καὶ ὅτι ἡ ὀθωμανικὴ πρωτεύουσα μὴ μὲν ἦταν συνέχεια τῆς Πόλης ἀλλὰ ταυτοχρόνως ἀποτελοῦσε ἀστικὴ ἐγκατάσταση τελείως διαφορετικῆς μορφῆς. Σὲ ἀντίθεση ὁμως μὲ τὸν συγγραφεὴ δὲν μπορῶ νὰ δεχθῶ ὅτι ἡ Πόλη τῶν Αὐτοκρατόρων ἦταν μεσαιωνικὴ πόλις, ὅταν ἡ ὀθωμανικὴ πρωτεύουσα συνεκέντρωνε πολὺ περισσότερα «μεσαιωνικὰ» χαρακτηριστικά.

Στὸ βιβλίο δὲν προσφέρεται μόνον συνοπτικὴ λόγῳ τῆς ἐκτάσεώς του ἱστορία τῆς Πόλης ἀλλὰ καὶ μίαν ἐξαιρετικὰ εὔστοχη εἰκόνα τῆς κοινωνίας τῆς, μὲ τὴν Αὐτοκρατορικὴ Αἰλὴ, τὴν ἄριστοκρατία τῆς, τὸν στρατὸ καὶ τὸν λαὸ τῆς, τὴν οἰκονομικὴ καὶ τὴν θρησκευτικὴ ζωὴ τῆς, τὴν σχέση τῆς μὲ τὴν περιφέρεια τῆς Αὐτοκρατορίας ἀλλὰ καὶ τὴν ρύθμιση τῆς ἐκπαίδευσέως σὲ ὅλη τὴν ἐπικράτεια. Σήμερα στὸν ἴστό τῆς Πόλης δὲν διακρίνονται πολλὰ ἀπὸ τὰ μνημεῖα τοῦ Βυζαντινοῦ παρελθόντος τῆς, κυρίως δὲ ἔχουν χαθῆ τὰ λείψανα τοῦ κοσμικοῦ παρελθόντος τῆς. Παραμένει ὁμως ἐν πολλοῖς ἡ ρυμοτομία τοῦ ἱστορικοῦ κέντρου τῆς, τὰ τεῖχη τῆς, πολλοὶ ναοὶ τῆς, τμήματα τοῦ δοξαγωγείου καὶ κάποιες ἐκ τῶν δεξαμενῶν ὑδρεύσεως (κινστήρες), καθὼς καὶ τὰ λιμάνια τῆς. Λείπουν τὰ ἀνάκτορα, καθὼς στὸν χῶρο τους ἔχουν κτισθῆ τὰ σουλτανικά ἀνάκτορα, ἐνῶ ἔχει χαθῆ καὶ ὁ Μέγας Ἱππόδρομος, ὅπου ἐπάλλετο ἡ καρδιά τῶν δῆμων τῆς Πόλης, ἀλλὰ καὶ ὅπου συνετελοῦντο πολ- λές ἀπὸ τὶς δημόσιες ἐκδηλώσεις τῆς.

Τὸ βιβλίο εἶναι ἐξαιρετικὰ καλογραμμμένο καὶ καλὰ μεταφρασμένο. Στὶς εἰκόνας πού τὸ συμπληρώνουν σημαντικά, ὑπάρχει καὶ μίαν πὸν θὰ προκαλέσῃ τὸ ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον τῶν ἀναγνοστών, ὅπως προεκάλεσε καὶ τὸ δικό μου. Εἶναι μίαν φανταστικὴ εἰκόνα ἀπὸ τὴν πτώση τῆς Πόλης κατὰ τὴν συντέλεια τοῦ κόσμου, σύμφωνα μὲ τὶς προφητείες τοῦ Αὐτοκράτορος Λέοντος Στ' τοῦ Σοφοῦ. Τὸ κείμενον αὐτὸ θεωρεῖται ἀπὸ τὰ λαϊκὰ προφητικά ἀναγνώσματα τῶν Βυζαντινῶν, ἀλλὰ δὲν εἶναι ἔργο τοῦ νομοθέτου Αὐτοκράτορος. Ὁμως ἡ εἰκόνα τῆς κατακλυσμιαίας καταστροφῆς τῆς Πόλης μὲ σεισμὸ, φωτιά, τσουνάμι, καὶ καταβύθιση τῆς ζηρῆς ὑπὸ τὸ γαλήνιο βλέμμα τῆς Ὁδηγητρίας καὶ τῶν ἀγγέλων δίνει τὶς διαστάσεις τοῦ τέλους τοῦ κόσμου πού σήμανε γιὰ τοὺς Βυζαντινοὺς ἡ πθιανὴ ἐξαφάνισις τῆς κατ' ἐξοχὴν Πόλης τους.